

गुठी संस्थान (कार्य व्यवस्था) विनियम, २०४९

नेपाल सरकार (मन्त्रिस्तरीय) स्वीकृत मिति : २०४९/१२/२२
पहिलो संशोधन मिति : २०५४/१०/१५
दोश्रो संशोधन मिति : २०६०/०३/२५

गुठी संस्थान ऐन, २०३३ को दफा ६५ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी गुठी संस्थानले नेपाल सरकारको स्वीकृत लिई देहायको विनियम बनाएको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

- (१) यो विनियमको नाम गुठी संस्थान (कार्य व्यवस्था) विनियम, २०४९ (दोश्रो संशोधन सहित) रहेको छ ।
- (२) यो विनियम तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यो विनियममा-

- (क) 'ऐन' भन्नाले गुठी संस्थान ऐन, २०३३ सम्भन्नु पर्छ ।
- (ख) 'गुठी रकमी' भन्नाले गुठीको दाता, गुठीयार, महन्त पुजारी एवं संस्थान प्रति धार्मिक, आर्थिक, सामाजिक र गुठी सम्बन्धी अन्य दायित्व भएको व्यक्ति वा संस्था समेतलाई सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ग) 'गुठी रकम' भन्नाले संस्थानलाई बुझाउनु पर्ने मालपोत, कूत, बहाल, भू-बहाल, शेषकसर, खतमी सलामी, पेशकी, ठेक, जरिवाना, बिगो, शुल्क, अतिरिक्त शुल्क, दस्तुर समेतको रकमलाई सम्भन्नु पर्दछ ।
- (घ) 'गुठी कार्यालय' भन्नाले गुठी संस्थान र अन्तर्गतका गुठी कार्यालयहरू र गुठी कार्यालय नभएका जिल्लामा गुठी संस्थानको काम गर्ने माल वा मालपोत कार्यालयलाई समेत सम्भन्नु पर्छ ।
- (ङ) 'पर्वपुजा' भन्नाले जात्रा र भेला समेतलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (च) 'गुठीको सम्पत्ति' भन्नाले गुठीको चल, अचल सबै प्रकारको सम्पत्ति सम्भन्नु पर्छ ।
- (छ) 'समिति' भन्नाले ऐनको दफा ९ बमोजिमको गुठी संचालक समिति सम्भन्नु पर्छ ।
- (ज) 'कार्यकारी प्रमुख' भन्नाले संस्थानको कार्यकारिणी अध्यक्ष सम्भन्नु पर्छ र कार्यकारिणी अध्यक्ष नियुक्ति नभएको अवस्थामा संस्थानको प्रशासकलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- (झ) 'व्यक्तिगत निजी गुठी' भन्नाले कुनै व्यक्ति वा परिवार वा निजका दरसन्तानले निजी वा पारिवारिक हित वा लाभको उद्देश्यले संचालन गर्ने गरीआएको गुठी सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ञ) 'सामाजिक निजी गुठी' भन्नाले ऐनको दफा २० को उपदफा (२) मा भएको व्यवस्था अनुसार धर्मपत्र, शिलापत्र, दानपत्र आदिको माध्यमबाट कुनै व्यक्ति वा समूहले सामाजिक हित वा परोपकार गर्ने उद्देश्य अनुरूप स्थापना भई संचालन भएको गुठीलाई सम्भन्नु पर्छ ।

३. समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि : (१) अध्यक्षले आवश्यकतानुसार समितिको बैठक बोलाउने छ ।

- (२) समितिको बैठक साधारणतया महिनामा एक पटक बस्नेछ ।
- (३) विशेष परिस्थितिमा बाहेक समितिको बैठक बोलाउँदा समितिका प्रत्येक सदस्यलाई बैठक बस्नु भन्दा ३ दिन अगाडि बैठकमा छलफल हुने विषय र स्थान समेत उल्लेख गरी सूचना पठाउनु पर्ने छ ।
- (४) समितिको बैठकको अध्यक्षता अध्यक्षले गर्नेछ, र अध्यक्षको अनुपस्थितिमा सदस्यहरूले आफू मध्येबाट छानेको सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।
- (५) समितिको बैठकको गणपुरक संख्या सम्पूर्ण सदस्य संख्याको ५० प्रतिशत हुनेछ ।
१
- (६) उप-विनियम (५) बमोजिमको गणपुरक संख्या नपुगी समितिको अर्को बैठक बोलाउनु पर्दा समितिका सम्पूर्ण सदस्य संख्याको एक तिहाई सदस्य उपस्थित भएमा गणपुरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।
- (७) समितिको निर्णय बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूको बहुमतद्वारा हुनेछ र मत बराबर भएमा अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णयात्मक मत दिन सक्नेछ ।
- (८) समितिको सदस्यहरूको उपस्थिति र बैठकमा छलफल भएका विषयको निर्णय एउटा पुस्तिकामा लेखबद्ध गरी प्रत्येक

^१ पहिलो संशोधनबाट हटाइएको

सदस्यको दस्तखत गराई राख्नु पर्दछ ।

(९) प्रशासकले समितिको अनुमति लिई समिति वा उपसमितिको सदस्य नरहेको अन्य कुनै विशेषज्ञ वा कुनै अधिकृत कर्मचारीलाई बैठकमा राय सल्लाहको लागि आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

४. **उपसमितिको गठन** : (१) समितिले आवश्यकता अनुसार उपसमितिको गठन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपसमितिको काम, कर्तव्य र अधिकार समितिले तोकिदिए बमोजिम हुनेछ ।

५. **बैठक भत्ता** : बैठकमा उपस्थित सदस्य तथा आमन्त्रित व्यक्तिले समितिले समय समयमा तोके बमोजिमको बैठक भत्ता पाउनेछ ।

६. **संस्थानको कार्यक्रम र मूल्याङ्कन** : (१) समितिले प्रत्येक वर्ष संस्थानको वार्षिक कार्यक्रम स्वीकृत गर्नेछ ।

(२) समितिले प्रत्येक ४ महिनामा संस्थानबाट सम्पादित कामको प्रगतिको मूल्याङ्कन गर्ने छ ।

(३) संस्थानको स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम र सम्पादित कामको विवरण जानकारीको लागि नेपाल सरकारमा पठाउनु पर्नेछ ।

७. **कार्यकारी प्रमुखको काम कर्तव्य र अधिकार** : (१) ऐन र यस विनियममा अन्यत्र उल्लेख भएका काम, कर्तव्यको अतिरिक्त कार्यकारी प्रमुखको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ,

(क) संस्थानको वार्षिक कार्यक्रम तयार गरी समितिमा पेश गर्ने ।

(ख) समितिका निर्णयहरु कार्यान्वयन गर्ने तथा प्रगति प्रतिवेदन समितिमा पेश गर्ने ।

(ग) संस्थानको दैनिक प्रशासन, रेखदेख र नियन्त्रण गर्ने ।

(२) कार्यकारी प्रमुखले यस विनियम बमोजिम आफूलाई प्राप्त अधिकार आफ्नो जवाफदेहीमा संस्थानका अन्य कुनै कर्मचारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

८. **गुठी कार्यालयको काम, कर्तव्य** : प्रचलित नेपाल कानून र यस विनियममा अन्यत्र उल्लेख भएको काम, कर्तव्यको अतिरिक्त गुठी कार्यालयको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ-

(क) गुठी सम्पत्तिको संरक्षण गर्ने,

(ख) गुठी रकम असूल उपर गरी संस्थानको कोषमा दाखिला गर्ने र त्यसको लेखा राखी लेखा परीक्षण गराउने,

(ग) गुठी जग्गा नाप जाँच गराई नापी अनुसार दर्ता गराई जग्गाको श्रेस्ता अध्यावधिक राख्ने,

^१(घ) लिखत पारित गर्ने कार्यालयले दाखिल खारेज गरी जानकारी दिए बमोजिम गुठी जग्गा, गुठीको श्रेस्ता अध्यावधिक गराई राख्ने,

^२(ङ) गुठी संस्थान अधिनस्थ जग्गाको मोही परलोक भएमा निजका हकवालाका नाउँमा मोहीयानी नामसारी गरी श्रेप्तामा पनि जनाई राख्ने,

^३(ङ१) गुठी जग्गाका सम्बन्धमा अदालतको अन्तिम फैसला बमोजिम लगत श्रेप्ता दुरुस्त गर्ने,

(च) दानपत्र, लिखत, परम्परा बमोजिम धार्मिक पर्वपुजा चलाउने, चलाउन लगाउने,

(छ) राजगुठीको देवदेवताको मूर्ति र देवदेवतालाई चढाएको गहना, भाँडाकुँडा अन्य जिन्सी तथा अन्य धार्मिक सांस्कृतिक सम्पत्तिको लगत बनाई, बनाउन लगाई सम्पत्तिको सुरक्षा गर्ने, गराउने,

(ज) राजगुठीको महन्त पुजारी, गुठीयार तथा अन्य रकमीको बहाली, बर्खास्ती, नामसारी आदि हुँदा बरबुभारथ गर्नु पर्नेमा बरबुभारथ गराउने र त्यसको एक प्रति अकर्ण प्रमाणित गरी कार्यालयमा राख्ने,

(झ) संस्थानले संरक्षण गर्नु गराउनु पर्ने देवी देवताको मन्दिर, मठ आदिको नाप जाँच गरी सोको अवस्था समेत खुलाई एक प्रति संस्थानमा पठाउने, त्यस्तो मन्दिर, मठको मर्मत सम्भार गर्नु पर्नेमा सो समेत गर्ने गराउने,

(ञ) संस्थानको घर, जग्गा देवस्थल, पाटी पौवामा संस्थानको स्वीकृत बेगर जबरजस्ती भोग चलन गर्नेलाई हटाउने,

(ट) संस्थानको स्वीकृत प्राप्त गरी गुठीको घर पसल भाडामा दिने,

(ठ) समितिले वा कार्यकारी प्रमुखले समय समयमा दिएका आदेश निर्देशन पालन गर्ने र प्रत्यायोजन गरेका कामहरु गर्ने,

^१ पहिलो संशोधनबाट संशोधित ।

^२ पहिलो संशोधनबाट थप ।

- (ड) धार्मिक परम्परा रीतिस्थिति बमोजिम चलाई आएका कामहरु गर्ने,
- (ढ) जिल्ला गुठी सञ्चालन सहयोग समितिले दिएका सुभाबहरु कार्यान्वयन गर्ने, गराउने र उक्त समितिलाई आवश्यक सहयोग पुर्याउने ।

९. **गुठी रकमीको, काम कर्तव्य** : (१) गुठी रकमीको काम, कर्तव्य देहाय बमोजिम हुनेछ-

- (क) आफूलाई तोकिएको देवी देवताको दानपत्र, लिखित परम्परा परिस्थिति बमोजिम धार्मिक पर्वपुजा आदि समेत चलाउने,
- (ख) आफ्नो जिम्माको मठ, मन्दिरका देवी देवताका मूर्ति, गरगहना, भाँडाकुँडा आदिको लगतमा थप भएका गरगहना तथा अन्य माल सामानको जिम्मा लिई संस्थानका सम्बन्धित कार्यालयबाट जँचाई प्रमाणित गरी गराई सुरक्षित राख्ने,
- (ग) गुठी रकमीका बहाली, बर्खास्ती, नामसारी हुँदा आफ्नो जिम्माको लगत बमोजिमका सामानको बरबुभारथ गर्ने,
- (घ) देवी देवताको मन्दिर तथा मठ र सो क्षेत्रको सरसफाई मर्मत तथा संरक्षण गर्ने गराउने,
- (ङ) संस्थान वा गुठी कार्यालयले मागेको विवरण अकर्ण वा नगदी जिन्सी आदि समयमै बुझाउने,
- (च) संस्थानले तोकेको अन्य कार्य गर्ने ।

१०. **गुठी जग्गा दर्ता गर्ने** : ऐनको परिधिभित्र रही गुठी जग्गा दर्ता गर्दा देहाय बमोजिम दर्ता गर्नु पर्नेछ-

- (क) गुठी रैतान नम्बरी जग्गाधनीको नाउँमा सम्बन्धित गुठीको नाम समेत जनाई दर्ता गरिने छ ।
- (ख) संस्थानले जग्गावालाको हैसियतले ^१नेपाल सरकारलाई मालपोत बुझाउनु पर्ने जग्गा सम्बन्धित गुठीको नाम समेत जनाई गुठी नम्बरीमा दर्ता गरिने छ ।
- (ग) गुठी तैनाथी जग्गा संस्थानको नाउँमा सम्बन्धित गुठीको नाउँ समेत जनाई दर्ता गरिने छ ।
- (घ) गुठी अधिनस्थ जग्गा गुठी संस्थानको नाउँमा सम्बन्धित गुठीको नाउँ जनाई दर्ता गरिने छ । त्यस्तो जग्गामा कायम भएको मोहीको नाउँ समेत उल्लेख गरिने छ ।
- (ङ) गुठी जग्गा दर्ता गर्दा साविक गुठीको नाउँ खुलाई जुन किसिमको गुठी जग्गा हो दर्ता श्रेस्तामा सोही किसिमको गुठी जग्गा जनाउनु पर्नेछ ।
- (च) प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम गुठी जग्गा अधिग्रहण भएकोमा सो को सद्दा जग्गा नै सोधभर्ना पाएकोमा जुन गुठीको जग्गा अधिग्रहण भएको हो त्यही किसिमको गुठी जग्गा कायम गरी त्यही गुठीको नाउँमा दर्ता गर्नु पर्नेछ ।
- (छ) प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम अधिग्रहण गरेको गुठी जग्गा बापत क्षतिपूर्ति वा मुआब्जा प्राप्त हुन आएपछि त्यस्तो जग्गा सम्बन्धित कार्यालय वा संस्थाको नाउँमा गुठी रैतान नम्बरीमा दर्ता गरिने छ । तर कुनै सार्वजनिक कार्यको लागि वा सार्वजनिक सडक वा बाटोमा प्रयोग भएको गुठी जग्गाको लगत नेपाल सरकारको स्वीकृत अनुसार कट्टा गर्नु पर्नेछ ।
- (ज) नदीकाट भई पछि उकास भएको जग्गा दर्ता गर्दा ^१नेपाल सरकारको नीति अनुसार दर्ता गर्नु पर्नेछ । तर दर्तावालाको लगत कट्टा भइसकेको गुठी रैतानी नम्बरी जग्गा र गुठी अधिनस्थ जग्गा नदी कटान भई उकास भएको जग्गा संस्थानको नाउँमा गुठी तैनाथी जग्गाको रूपमा दर्ता गरिनेछ ।
- (झ) संस्थानको कुनै कार्य गर्न ठेक्का लिने कुनै व्यक्ति वा संस्थाले कबूलियतनामामा जमानत वापत देखाइएको जग्गा कबूलियतनामा बमोजिम संस्थानलाई प्राप्त हुन आएमा त्यस्तो जग्गा गुठी नम्बरी जनाई छुट्टै अभिलेख रहने गरी दर्ता गर्नु पर्नेछ ।

११. **गुठी तैनाथी जग्गाको बन्दोवस्त गर्ने** : (१) ऐनको दफा २५ को उपदफा (१) बमोजिम गुठी तैनाथी जग्गा संस्थान आफैले खेती नगरी लिलाम बढाबढ गराई बिक्री वितरण गर्दा त्यस्तो जग्गा संस्थानको आर्थिक कार्य व्यवस्था विनियम वा समितिको स्वीकृति लिई संस्थानले तोके बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।

- (२) लिलाम बढाबढद्वारा बिक्री गरिएको गुठी तैनाथी जग्गा खरिदकर्ताको नाउँमा गुठी रैतानी नम्बरी लगतमा दर्ता गरिने छ ।
तर लिलाम बढाबढ गरी बिक्री गरिएको तैनाथी जग्गा मध्ये संस्थानले मालपोत कार्यालयलाई मालपोत बुझाउँदै आएको तैनाथी जग्गाको लगत संस्थानबाट कट्टा गरी सोको लगत मालपोत कार्यालयमै रहने गरी नेपाल

^१ केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐनबाट संशोधित

सरकारलाई फिर्ता गरिने छ ।

- ^५(३) ऐनको दफा २५ को उपदफा (३) मा भएको व्यवस्था अनुसार ०४६ साल चैत्र २६ गते भन्दा पहिले नै गुठी तैनाथी जग्गामा व्यक्तिले आफैँले पुँजी लगाई घर बनाई बसोवास गरी सकेकाको हकमा त्यस्तो घर घडेरी रजिष्ट्रेशन प्रयोजनको लागि मालपोत कार्यालयले तोकेको मूल्यमा शतप्रतिशत थप गर्दा कायम हुने मूल्य लिई सम्बन्धित व्यक्तिको नाउँमा रैतान नम्बरीमा दर्ता गरिने छ ।
- ^५(४) उपविनियम (३) बमोजिम एकै पटक सबै रकम चुक्ता गर्न नसक्ने भएमा प्रथम किस्तामा ५० प्रतिशत र एक वर्ष भित्रमा बाँकी रकम र दश प्रतिशत व्याज सहित बुझाए पछि रैतान नम्बरीमा दर्ता गर्न सकिनेछ ।
- (५) मूल्याङ्कन समितिले गुठी घर जग्गाको मूल्याङ्कन गर्ने आधार संस्थानले तोके बमोजिम हुनेछ ।

१२. खास जोताहा किसानलाई गुठी अधिनस्थ जग्गाको मोही कायम गर्ने कार्यविधि :

- (१) ऐनको दफा २६ अनुसार गुठी अधिनस्थ जग्गाको खास जोताहा किसानलाई मोही कायम गर्ने सम्बन्धमा सम्बन्धित गुठी कार्यालयले आवश्यकता अनुसार खास जोताहा किसानबाट निवेदन माग गरी सोको सूचना प्रकाशित गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपविनियम (१) बमोजिम सूचना प्रकाशित भएपछि खास जोताहा किसानले नापी हुँदाको अवस्थामा क्षेत्रीय पुस्तिकामा जोताहा महलमा आफ्नो नाम लेखिएको भए सो समेत खुलाई जोताहाको प्रमाण, जग्गा कमाउने गरेको कबूलियतनामा, दर्तावालालाई कूत बुझाएको भर्पाई आदि र आफूले जोति आएको जग्गाको गुठीको दर्तावाला मोहीको नाम, थर, बतन, जग्गा रहेको नगरपालिका वा गाउँ विकास समिति, वडा नं., कित्ता नं., क्षेत्रफल, किसिम आदि विवरण समेत खुलाई सम्बन्धित गुठी कार्यालयमा निवेदन दिनु पर्नेछ । कूत बुझाएको निस्सा प्रमाण हुने जोताहाले बुझाउन बाँकी रहेको कूत समेतको अङ्ग खोली निवेदन साथ पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उप विनियम (२) बमोजिम दाखिला भएको निवेदन उपर गुठी कार्यालयले आवश्यक भए सम्बन्धित दर्तावालालाई समेत बुझी छानबिन गरी खास जोताहा यकिन हुन आएमा चालू वर्षसम्मको कूत बाली समेत असूल गरी ऐनको दफा २६ बमोजिम दर्तावाला मोहीलाई गुठी कार्यालयले बुझाउनु पर्ने क्षतिपूर्ति वापतको रकम बुझाउनको लागि सम्बन्धित कार्यालयले जोताहालाई सूचना दिनु पर्नेछ र जोताहाले त्यस्तो सूचना पाएको ३५ दिनभित्र क्षतिपूर्ति वापतको रकम गुठी कार्यालयमा एकमुष्ट बुझाउनु पर्नेछ । उक्त म्याद भित्र क्षतिपूर्ति नबुझाउने जोताहालाई मोही कायम गरिने छैन ।
- (४) उपविनियम (३) बमोजिम प्राप्त हुन आएको क्षतिपूर्ति वापतको रकम धरौटी खातामा जम्मा गरी सोको निस्सा जोताहालाई दिनु पर्नेछ र दर्तावालालाई सो रकम लिन आउन ३५ दिनको म्याद दिई सूचना पठाउनु पर्नेछ । दर्तावालाले त्यस्तो सूचना पाएको मितिले ३५ दिनभित्र सो रकम लिन नआएमा त्यस्तो रकम संस्थानको कोषमा दाखिला गर्न सकिने छ ।

१३. मोहियानी हक समाप्त गर्ने कार्यविधि :

- (१) ऐनको दफा २९ बमोजिम कूत नबुझाउने मोहीको मोहियानी हक समाप्त गर्नु पर्दा सम्बन्धित मोहीको नाममा मोहियानी हक समाप्त हुनु नपर्ने कुनै कारण भए बाटोको म्याद बाहेक ३५ दिन भित्र सबूद प्रमाण लिई उपस्थित हुन आउन र म्याद भित्र नआएमा मोहियानी हक समाप्त हुने भन्ने व्यहोराको सूचना गुठी कार्यालयले पठाउनेछ । सो सूचनामा त्यस्तो जग्गाको यथार्थ विवरण र बुझाउनु पर्ने क्षतिपूर्तिको रकम वा कूतको अङ्ग समेत प्रष्ट उल्लेख गरिनेछ । त्यस्तो सूचना पाएपछि आफ्नो भएको व्यहोरा खोली बुझाउनु पर्ने कूतको रकम समेत राखी निवेदन दिनु पर्नेछ । म्यादभित्र उपस्थित पनि नहुने, बुझाउनु पर्ने कूत पनि नबुझाउने मोहीको मोहियानी हक समाप्त गर्नु पर्ने भएमा गुठी कार्यालयले त्यस्तो मोहीको मोहियानी हक समाप्त गर्न सक्नेछ ।
- (२) गुठीको निश्चित काम गरे बापत गुठी जग्गा जोती भोगी गर्न पाउने गुठी रकमी नै त्यस्तो जग्गाको जोताहा मोही कायम भएकोमा गुठी कार्यालयले त्यस्तो गुठी रकमको सबूद प्रमाण बुझी आवश्यक छानबिन गरी राय साथ संस्थानमा पठाउनु पर्नेछ । ऐनको दफा २७ को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशको खण्ड (क) अनुसार त्यस्तो जग्गामा रकमी मोही कायम हुने नदेखिएमा त्यस्तो मोहीको लगत कट्टा गरी दिने गरी संस्थानले आदेश दिन सक्नेछ ।
- (३) उपविनियम (१) बमोजिम मोहियानी हक समाप्त गरिएकोमा त्यसको सूचना गुठी कार्यालयले सम्बन्धित व्यक्तिलाई

दिनेछ । सो उपर ऐनको दफा २९ को उपदफा (२) बमोजिम उजुरी परेकोमा उजुरीको अन्तिम निर्णय भएपछि र उजुरी नपरेकोमा उजुरी दिने म्याद नाघेपछि त्यस्तो मोहीको नाम गुठी कार्यालयमा रहेको श्रेस्ताबाट कट्टा गरी गुठी कार्यालयले सम्बन्धित भूमिसुधार कार्यालय र माल वा मालपोत कार्यालय समेतमा लेखि पठाउनेछ र सो अनुसार भूमिसुधार कार्यालय र माल वा मालपोत कार्यालयबाट पनि सम्बन्धित श्रेस्तामा जनाउनु पर्नेछ ।

^६(४) उपविनियम (१) बमोजिम मोहीयानी हक समाप्त गरिएको जग्गा बढाबढ गरी व्यवस्था गरिनेछ । त्यसरी बढाबढ गर्दा कसैले सकार नगरेमा वा सन्तोषजनक मूल्य नआएमा वक्यौता कूत सकार गरी बुझाउनेलाई कार्यालयले मोही कायम गर्न सक्नेछ ।

१४. **गुठी रैतान नम्बरी दर्ता गरिदिने** : गुठी नम्बरी जग्गा वा गुठी तैनाथी जग्गामा मोहीयानी हक समाप्त भएकोमा दर्तावाला वा मोहीको लगत कट्टा भई सबै गुठी जग्गा वा नदी काट वा अन्य कुनै व्यहोराले उकास हुन आएको जग्गा समेत गुठी रैतान नम्बरीमा परिणत गर्दा संस्थानले जग्गाको अवस्था, उपयोग र ठाउँको महत्व समेत विचार गरी लिलाम बढाबढ गराई सकार गर्नेका नाउँमा सकार गरेको रकम चुक्ता भएपछि गुठी रैतान नम्बरीमा परिणत गरी दर्ता गरी दिन सक्नेछ ।

१५. **गुठी अधिनस्थ जग्गा गुठी रैतान नम्बरीमा परिणत गर्ने** : (१) ऐनको दफा ३६ अनुसार गुठी जग्गा गुठी रैतान नम्बरीमा दर्ता गर्दा संस्थानले जग्गामा लागेका कूत, जग्गाको किसिम, उत्पादकत्व, अवस्था, उपयोग, जमीनमा उपलब्ध सुविधा आदि विभिन्न पक्षको समेत विचार गरी किसानको हित र संस्थानको दायित्व समेतलाई ध्यानमा राखी व्यवहारिकताको आधारमा रकम तोक्न सक्नेछ ।

(२) उपविनियम (१) बमोजिम तोकिएको रकम मोहीले एकमुष्ट वा किस्तामा पनि बुझाउन सक्नेछ । किस्ताबन्दीमा बुझाउनेहरूलाई बुझाएको किस्ताको निस्सा सम्बन्धित गुठी कार्यालयले दिनेछ । बुझाउनु पर्ने रकम पुरा चुक्ता गरेपछि मात्र गुठी जग्गा रैतान नम्बरीमा परिणत गरिनेछ ।

(३) गुठी जग्गालाई गुठी रैतान नम्बरीमा परिणत गर्दा गुठी कार्यालयको सिफारिश अनुसार माल तथा मालपोत कार्यालयले जग्गा धनी दर्ता श्रेस्ता र जग्गाधनी दर्ता प्रमाण पुर्जामा आवश्यक परिवर्तन गरी श्रेस्ता अध्यावधिक बनाउनेछ । त्यस्तोमा लिखत पारित गरी रहनु आवश्यक पर्ने छैन ।

१६. **गुठी अधिनस्थ जग्गा गुठी रैतान नम्बरीमा परिणत गर्दाको कार्यविधि** : (१) गुठी अधिनस्थ जग्गा गुठी रैतान नम्बरीमा दर्ता गर्न चाहनेलाई निवेदन दिन गुठी कार्यालयले आवश्यकता अनुसार सूचना प्रकाशित गर्नु पर्नेछ ।

(२) गुठी जग्गा गुठी रैतान नम्बरी गर्न चाहनेले आफूले कमाएको जग्गाको गुठीको नाम, जग्गा रहेको नगरपालिका वा गाउँ विकास समिति, वडा नं., कित्ता नं., क्षेत्रफल, किसिम आदि विवरण र त्यस्तो जग्गा गुठी रैतान नम्बरी गर्न तोकिएको रकम एकमुष्ट बुझाउने हो वा किस्ताबन्दीमा बुझाउने हो सो समेत स्पष्ट खोली चालु वर्षसम्मको कूत बुझाएको निस्सा समेत साथै राखी निवेदन दिनु पर्नेछ । त्यस्तो निवेदन परेपछि सम्बन्धित गुठी कार्यालयले निवेदकसंग जग्गाको मोहीको सबूद प्रमाण छ छैन, चालु आर्थिक वर्षसम्मको कूत बुझाएको छ, छैन र नापी भएको क्षेत्रको जग्गा भए नापी अनुसार दर्ता भए, नभएको सम्बन्धमा समेत छानविन गर्नु पर्नेछ, र आवश्यक भए जग्गाको स्थलगत निरीक्षण समेत गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपविनियम (२) बमोजिम छानविन गर्दा गुठी जग्गा रैतान नम्बरीमा परिणत हुन सक्ने देखिएमा गुठी कार्यालयले गुठी रैतान नम्बरीमा परिणत गर्न आवश्यक पर्ने रकम खुलाई ३५ दिनभित्र रकम दाखिला गर्न निवेदकलाई सूचना गर्नु पर्नेछ ।

(४) किस्ताबन्दीमा रकम बुझाउन चाहनेले जम्मा बुझाउनु पर्ने रकमको पहिलो किस्ता बापत कम्तीमा एक तिहाई रकम बुझाउनु पर्नेछ र बुझाउन बाँकी रकम र सो रकममा वार्षिक १० प्रतिशतका दरले लाग्ने ब्याज समेत पहिलो किस्ता बुझाएको मितिले २ वर्षभित्र बुझाई सक्नु पर्नेछ ।

(५) गुठी रैतान नम्बरीको लागि रकम दाखिला गर्नेलाई गुठी कार्यालयले निस्सा दिनेछ र पुरा किस्ता चुक्ता भएपछि गुठी रैतान नम्बरी गर्ने निर्णय गरी गुठी रैतान नम्बरीमा सम्बन्धित गुठी जनाई दर्ता गरी दिने गरी माल तथा मालपोत कार्यालयलाई लेखी पठाउने छ । माल तथा मालपोत कार्यालयले पनि सो अनुसार गुठी जग्गा रैतान नम्बरीमा दर्ता गरी त्यसको जानकारी सम्बन्धित गुठी कार्यालयमा पठाउने छ र गुठी कार्यालयले मोही अनुसार श्रेस्ता मिलाउने छ ।

^६ पहिलो संशोधनबाट थप

- (६) गुठी रैतान नम्बरी गर्दा प्राप्त रकमको गुठी कार्यालयले गुठी अनुसार छुट्टै श्रेस्ता राखी त्यसको एक प्रति लगत र रकम समेत खोली मासिक प्रगति संस्थानमा पठाउनु पर्नेछ ।
- (७) गुठी जग्गा गुठी रैतान नम्बरीमा दर्ता गर्दा प्राप्त रकम संस्थानले गुठी अनुसार श्रेस्ता खडा गरी अक्षयकोषमा राख्नु पर्नेछ ।

१७. **नेपाल सरकारले वा अन्य निकायले उपभोग गरेको जग्गाको लगत तयार गर्ने** : (१) सम्बन्धित गुठी कार्यालयले आफ्नो जिल्ला भित्रको वा आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको गुठीको के कति, कस्तो जग्गा नेपाल सरकारले उपभोग गरी रहेको छ, त्यसको छुट्टै लगत बनाई श्रेस्ता राख्नु पर्छ । त्यसरी उपभोग गर्ने कार्यालय वा निकायले पनि सम्बन्धित गुठी कार्यालयलाई आफूले उपभोग गरेको जग्गाको लगतको जानकारी दिनु पर्नेछ ।

- (२) संस्थानको स्वीकृति वेगर कुनै सरकारी कार्यालयले वा अन्य कुनै निकायले कुनै गुठी जग्गा कुनै व्यहोराले उपभोग गरी राखेको पत्ता लागेमा त्यस कुराको सूचना तुरुन्त सम्बन्धित गुठी कार्यालयले संस्थानमा पठाउनु पर्नेछ ।
- (३) उपविनियम (२) बमोजिम सूचना प्राप्त भएपछि संस्थानले तत्सम्बन्धमा सम्बन्धित सरकारी कार्यालय वा निकाय संग सम्पर्क राखी संस्थानलाई जग्गा नै फिर्ता दिने वा सट्टा भर्ना लिने वा सो जग्गाको क्षतिपूर्ति वा मुआब्जा वा कानून बमोजिमको कूत इत्यादि जे जति लिनु पर्ने हो सो को लगत बनाई असूल उपर गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

१८. **दर्ता गर्न नहुने जग्गा दर्ता गरेमा बदर गर्ने** : ऐनको दफा २५ को उपदफा (४) बमोजिम दर्ता गर्न नहुने गुठी जग्गा कुनै व्यक्तिको नाउँमा दर्ता भएकोमा कार्यालयले आवश्यक भए जग्गाको स्थलगत निरीक्षण गरी वास्तविकता बुझी दर्ता गर्नेलाई समेत भिकार्ई निजको सबूद प्रमाण बुझी आवश्यक छानवीन गरी रायसाथ संस्थानमा पेश गर्नु पर्नेछ र संस्थानले त्यस्तो दर्ता बदर गर्नु पर्ने आवश्यक देखिएमा सोही अनुसार निर्णय गरी सम्बन्धित दर्तावालालाई जानकारी दिनु पर्नेछ ।

१९. **रैकर तर्फ दर्ता गरिएको गुठी जग्गा पुनः गुठीमा दर्ता कायम गर्ने** : (१) रैकर तर्फ दर्ता गरिएको गुठी जग्गा ऐनको दफा ५० बमोजिम पुनः गुठीमा कायम गर्न ल्याएकोमा गुठी कार्यालयले त्यस्तो जग्गा कुन गुठीको हो यकिन गरी जुन गुठीको हो सोही गुठीमा दर्ता कायम गरी रैकर तर्फको दर्ता लगत कट्टा गरी दिन सम्बन्धित माल वा मालपोत कार्यालयमा लेखी पठाउनु पर्छ र माल तथा मालपोत कार्यालयले सोही अनुसार गरी गुठी कार्यालयलाई जानकारी दिनु पर्नेछ ।

- (२) कुनै गुठी जग्गा नापीका अवस्थामा वा नाप नक्सा भइसकेपछि पनि एक किसिमको गुठी जग्गा अर्को किसिमको गुठी जग्गामा वा रैकरमा दर्ता भएको प्रमाणित भएमा साविक जे जस्तो किसिमको गुठी जग्गा वा घर थियो सोही किसिमको गुठी जग्गा वा घर कायम गर्नु पर्ने सम्बन्धमा सबै कार्य पुरा गरी गुठी कार्यालयले आफ्नो राय साथ संस्थानमा पेश गर्नेछ । संस्थानले ऐनको दफा ३९ बमोजिम निर्णय गर्नु पर्नेछ ।

- (३) उपविनियम (२) अनुसार भएको निर्णयमा पुनरावेदन परे सो को अन्तिम निर्णय भएपछि र पुनरावेदन नपरेमा पुनरावेदन पर्ने म्याद नाघेपछि रैकरतर्फ दर्ता भएको लगत कट्टा गरी गुठीमा दर्ता कायम गर्न माल वा मालपोत कार्यालयमा लेखी पठाउनु पर्नेछ । माल वा मालपोत कार्यालयले पनि रैकर तर्फ भएको लगत कट्टा गरी गुठीमा दर्ता गरिदिनु पर्नेछ ।

२०. **दर्ता श्रेस्ता मिलाउने** : साविक मोहीले गुठी जग्गा जुनसुकै व्यहोराको लिखत पारित गरी हक छाडी दिएको रहेछ भने पनि लिखत पारित गरी लिने व्यक्तिले पारित लिखत बमोजिम गुठी कार्यालयमा गई गुठीको श्रेस्तामा दाखिला खारेज गराउन पर्दछ । सम्बन्धित गुठी कार्यालयले पनि पारित लिखत बमोजिम आफ्नो श्रेस्तामा दाखिल खारेज गरी त्यसको निस्सा सम्बन्धित मोहीलाई दिनु पर्दछ ।

२१. **गुठी जग्गाको विवरण उपलब्ध गराउने** : ऐनको दफा ३७ बमोजिम जग्गाको हदबन्दी कायम गर्ने प्रयोजनको लागि सम्बन्धित कार्यालयले मागेको गुठी जग्गाको विवरण गुठी कार्यालयले उपलब्ध गराई दिनु पर्नेछ ।

२२. **खान्नीको जग्गा बेचबिखन भएकोमा कारवाही गर्ने** : गुठीका खान्नीदारले खान्नीको जग्गा धितो बन्धक राखेको वा कुनै प्रकारले हक छाडि दिएकोमा गुठी कार्यालयले आवश्यक छानवीन गरी बुझ्दा ऐनको दफा ३० 'क' अनुसार हुने देखिएमा राय साथ संस्थानमा पठाउनु पर्नेछ र संस्थानले त्यस्तो लिखत बदर गर्नु पर्ने देखिएमा सो कुराको निर्णय गरी गुठी कार्यालय मार्फत सम्बन्धित व्यक्तिलाई र माल वा मालपोत कार्यालयलाई जानकारी दिनेछ । सो अनुसार उक्त कार्यालयले

लिखत बदर गरी सम्बन्धित श्रेस्तामा जनाउनु पर्नेछ ।

२३. **घर बनाउन स्वीकृति दिने सम्बन्धमा** : (१) ऐनको दफा ३५ को उपदफा (३) बमोजिम संस्थानको स्वीकृति लिई घर बनाउनु पर्ने जग्गामा घर बनाउन चाहनेले आफ्नो हक भोगको निस्सा प्रमाण र चालु वर्षको कूत बुझाएको रसिद समेत साथै राखी गुठी कार्यालयमा निवेदन दिनु पर्नेछ । शहरी क्षेत्रको जग्गामा घर बनाउन स्वीकृति माग्नेले आफूले बनाउन लागेको घरको नक्सा दुई प्रति समेत निवेदन साथ पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपविनियम (१) बमोजिम निवेदन परेपछि गुठी कार्यालयले आवश्यक जाँचबुझ गरी घर बनाउन स्वीकृति दिन सक्नेछ र सो को जानकारी सम्बन्धित नगरपालिका वा गाउँ विकास समितिलाई समेत दिनु पर्नेछ ।
- (३) घर बनाउन त्यस्तो स्वीकृति माग्ने व्यक्तिले संस्थानले तोकेको रकम बुझाउनु पर्नेछ ।
- (४) कसैले संस्थानको स्वीकृति नलिई ०४१ साल मार्ग २४ गते रोज १ अगावै घर बनाएकोमा त्यस्तो घर बनाउने व्यक्तिको कुनै बदनियत थिएन भन्ने संस्थानलाई लागेमा र संस्थानले निर्धारण गरेको मापदण्डको आधार बमोजिम भएमा मालपोत कार्यालयले रजिष्ट्रेशन प्रयोजनका लागि तोकेको मूल्यको पच्चीस प्रतिशत रकम अतिरिक्त दस्तूर लिई मोहियानीमा दर्ता गरी दिन सक्नेछ ।
२४. **जग्गा र बाली नोक्सान परेमा लगत कट्टा गर्ने** : (१) राजगुठी जग्गामा खोली पसी वा पहिरो गई नदीकाट बालुबुर्ज भै वा सुख्खा परी वा अन्य दैवी परी जग्गा नोक्सान परेकोमा प्रत्येक वर्ष कार्तिक मसान्तभित्र लगाई राखेको बाली मात्र नोक्सान भएकोमा सो नोक्सान भएको मितिले १५ दिनभित्र सम्बन्धित मोहीले गुठी कार्यालयमा दर्खास्त पेश गरी सक्नु पर्नेछ ।
- (२) उपविनियम (१) बमोजिम दर्खास्त पर्न आएकोमा सम्बन्धित गुठी कार्यालयले बाली मात्र नोक्सान भएकोमा बाली खडा छुट्टै र जग्गा नै नोक्सान भएकोमा मार्ग मसान्त भित्र कर्मचारी खटाई सम्बन्धित गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाको एकजना सदस्य समेतको रोहवरमा नाप जाँच गराई वास्तविकता बुझी कूत वा मालपोत मिनाहा दिनु पर्नेमा के कति प्रतिशत मिनाहा दिनु पर्ने हो ठहर गरी मिनाहा दिई त्यसको जानकारी संस्थानमा पठाउनु पर्नेछ । जग्गाको लगत कट्टा गर्नु पर्नेमा समेत राय साथ संस्थानमा पठाउनु पर्नेछ ।
- (३) बाढी, खोलो, पहिरो वा त्यस्तै दैवी प्रकोप परी सदाको लागि गुठी जग्गा बेकायमी भएमा संस्थानले नेपाल सरकारको स्वीकृति प्राप्त गरी दर्तावालाको नाउँबाट जग्गाको लगत कट्टा गर्ने आदेश दिन सक्नेछ ।
२५. **गुठी अधिनस्थ जग्गाको कूत बुझाउने व्यवस्था** : (१) गुठी अधिनस्थ जग्गा रैतान नम्बरीमा परिणत गर्न आवश्यक रकम मध्ये पहिला किस्ता रकम नबुझाएसम्म गुठी जग्गा गुठी कमाउने मोहीले बुझाउनु पर्ने कूत सम्बन्धित गुठी कार्यालयमा र छुट गुठी जग्गा कमाउने मोहीले छुट गुठी तर्फको सम्बन्धित गुठीयारलाई बुझाउनु पर्नेछ ।
२६. **मालपोत छुट दिने** : गुठी रैतान नम्बरी जग्गा कमाउने जग्गावालाबाट प्राप्त हुनु पर्ने मालपोत रकम पुरै हिसाब गरी गुठी कार्यालयले लगत तयार गर्नु पर्नेछ र त्यस्तो जग्गावालालाई नेपाल सरकारले दिएको मिनाहा बराबरको रकम छुट दिई सो रकम नेपाल सरकारबाट संस्थानले प्राप्त गर्नेछ ।
२७. **गुठी जग्गा अधिग्रहण हुने भएकोमा क्षतिपूर्ति वा मुआब्जा लिने** : (१) जग्गा प्राप्त ऐन अनुसार गुठी जग्गा अधिग्रहण हुने भएमा सम्बन्धित गुठी रकमी, मोही वा गुठी कार्यालयले निम्न विवरण खोली संस्थानमा पेश गर्नु पर्ने छ ।
- (क) कुन गुठीको जग्गा अधिग्रहण गरिएको वा गरिने भएको हो सो कुरा,
- (ख) सो जग्गाको नगरपालिका वा गाउँ विकास समिति, वडा नं. कि.नं. किसिम र क्षेत्रफल,
- (ग) जग्गा प्राप्त गर्ने निकायको नाम वा योजनाको नाम र सूचना प्रकाशित भएको मिति,
- (घ) के कामको लागि अधिग्रहण गरिएको वा गरिन लागेको हो,
- (२) गुठी जग्गा अधिग्रहण गर्नुपर्ने भएमा अधिग्रहण गर्ने निकायले गुठी संस्थानलाई पूर्व सूचना दिनु पर्दछ ।
- (३) जग्गा प्राप्त ऐन अनुसार गुठी रैतान नम्बरी जग्गा बाहेक अन्य प्रकारको गुठी जग्गा प्राप्त गरिएकोमा त्यस्तो जग्गाको संस्थानले पाउने मुआब्जा वा क्षतिपूर्तिको रकम जग्गा प्राप्त गर्ने कार्यालयले गुठी संस्थानलाई पठाउनु पर्नेछ ।
- (४) उपविनियम (३) बमोजिम प्राप्त भएको मुआब्जा वा क्षतिपूर्तिको रकम संस्थानले आफ्नो हिस्साको रकम सम्बन्धित गुठीको नाउँमा अक्षयकोषमा राख्नु पर्नेछ ।

- (५) गुठी रैतान नम्बरी बाहेकका गुठी जग्गा अधिग्रहण गरेमा नेपाल सरकारबाट जग्गा नै सोध भर्ना लिन सकिने छ ।
- (६) गुठी अधिनस्थ जग्गा प्राप्त गरेकोमा त्यसको मुआब्जा वा क्षतिपूर्तिको २ भाग संस्थानले र १ भाग सम्बन्धित मोहीले पाउने छ ।
- (७) गुठी कार्यालयले सिफारिश दिँदा सम्बन्धित मोहीसंग लिनु पर्ने बाँकी बक्यौता भएमा सो समेत चुक्ता गरी सिफारिश दिनु पर्नेछ ।
- (८) उपविनिमय (३) बमोजिम मुआब्जा वा क्षतिपूर्ति प्राप्त भएपछि नेपाल सरकारको स्वीकृति लिई त्यस्तो जग्गाको गुठी कार्यालयमा रहेको लगत कट्टा गरी प्राप्त गर्ने निकायका नाउँमा गुठी रैतान नम्बरीमा दर्ता गरिने छ ।

२८. **बहाल तथा भूबहाल सम्बन्धी कार्यविधि** : (१) संस्थानको घर, पसल वा जग्गा बहाल वा भू-बहाल दिँदा आवश्यक शर्त राखी करार वा कबूलियत गराई एक पटकमा ५ वर्ष सम्मको लागि दिन सकिने छ । सो भन्दा बढी अवधिको लागि दिनु परेमा समितिले निर्णय गरे बमोजिमको हुनेछ ।

- (२) संस्थानको घर, पसल बहाल जग्गा वा भू-बहाल तिरी बसी आएका व्यक्तिलाई नयाँ कबूलियत गर्न संस्थानले म्याद र अवधि तोकी सूचना प्रकाशित गर्न सक्नेछ र तोकिएको म्याद भित्र कबूलियत गर्नु सम्बन्धित व्यक्तिको कर्तव्य हुनेछ ।
- (३) उपविनियम (१) वा (२) बमोजिम कबूलियत नगर्नेसंग असूल उपर हुन बाँकी रकम ऐनको दफा ४१ को उपदफा (१) बमोजिम असूल उपर गर्न र बसेको घर पसल वा जग्गाबाट हटाउन सकिने छ ।
- (४) संस्थानलाई बुझाउनु पर्ने रकम नबुझाएमा वा गर्नु पर्ने कबूलियत नगरेमा वा कबूलियत बमोजिम नगरेमा वा संस्थानको हित विपरीत काम गरेमा बाहेक अन्य व्यहोराले बहालमा बस्नेलाई घर जग्गाबाट उठाउनु पर्दा ३५ दिन अगावै घर पसल वा जग्गा छोडी दिनु भनी जनाउ दिई उठाउन सकिने छ ।
- (५) संस्थानको घर पसल वा जग्गाको बहाल भू-बहाल तिरी आएका व्यक्तिले ति घर पसल वा जग्गामा बस्न नचाहने भएमा कम्तीमा ३५ दिन अगावै संस्थानलाई लिखित रूपमा सूचना गर्नु पर्नेछ । यस्तो सूचना नदिई घर पसल छाड्नेसंग संस्थानलाई पर्न आएको हानी नोक्सानीको हर्जाना भराई असूल हुन बाँकी बहाल रकम ऐनको दफा ४१ को उपदफा (१) बमोजिम असूल गरिने छ ।
- (६) करारनामा वा कबूलियत बमोजिम घर, पसल, जग्गामा बस्नु वा चलन गर्नु पर्नेमा सो बमोजिम नगरी अन्यथा गरिएमा संस्थानले निजसंग गरिएको करारनामा वा कबूलियत तोडी त्यस्तो घर, पसल वा जग्गामा संस्थानले अर्को व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

२९. **छूट गुठी तथा निजी गुठीको जायजेथा र लगत बुझाउने** : (१) ऐनको दफा १९ बमोजिम राज गुठीमा परिणत भएको छूट गुठी र दफा २० बमोजिम संस्थानको हद दायित्वमा आउने निजी गुठीका गुठी रकमीहरूसंग गुठीको देवी देवताको मूर्ति, गरगहना, भाँडाकुँडा, मठ, मन्दिर लगायत चल अचल जायजेथाको विवरण स्याहा श्रेस्ता पर्व पुजाको दरबन्दी लगायतका लिखत समेत दाखिला गर्न संस्थानले सूचना प्रकाशित गर्नेछ । सो सूचना पाएपछि गुठी रकमी र गुठीका सञ्चालकहरूले आफूले दाखिला गर्नु पर्ने जति कुरा संस्थानले तोकेको ठाउँमा ऐनको दफा २१ बमोजिमको म्यादभित्र दाखिला गर्नु पर्नेछ ।

- (२) उपविनियम (१) बमोजिम दाखिला गर्नु पर्ने विवरण दाखिला नगर्नेलाई ऐनको दफा ५४ बमोजिम जरिवाना गर्नु पर्ने भएमा गुठी कार्यालयले आवश्यक सबूद प्रमाण समेत राखी राय साथ संस्थानमा पठाउनु पर्नेछ ।
- (३) उपविनियम (१) बमोजिम दाखिला गर्नु पर्ने कुरा दाखिला गरी नसकेसम्म लिखत र परम्परा बमोजिमको काम गुठी रकमीले चलाई नै राख्नु पर्नेछ ।
- (४) तोकिएको म्यादभित्र दाखिला गर्नु पर्ने कुरा समयको कमीले दाखिला गर्न सकिएन भनी लिखित अनुरोध गरेमा सो कारण मनासिब लागेमा संस्थानले बढीमा ३५ दिन म्याद थप गर्न सक्नेछ ।

३०. **निजी गुठीको हक दायित्व संस्थानले लिने कार्यविधि** : ऐनको दफा २० को उपदफा (२) बमोजिम संस्थानले व्यक्तिगत निजी वा सामाजिक गुठीको हक दायित्व दिनु पर्दा सोको कार्यविधि समितिले समय समयमा निर्धारण गरे अनुसार हुनेछ ।

३१. **छूट गुठीको दरबन्दी थपघट हुन सक्ने** : (१) अमानती राज गुठी र छूट गुठीको खर्चको दरबन्दी समितिले समय समयमा

थपघट गर्न सक्नेछ ।

- (२) छुट गुठी जग्गा गुठी रैतान नम्बरीमा परिणत गरिदिदा प्राप्त हुन आएको रकम अक्षय कोषको रुपमा लगानी गरी प्राप्त हुने व्याज रकम वा आयको बढिमा ७० प्रतिशत कार्यकारी प्रमुखले खर्च लेखिदिन सक्नेछ । ७० प्रतिशत भन्दा बढि खर्च निकासी दिनु परेमा समितिको स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।
- (३) शेष कसर रकम जीर्णोद्धार/पुनःनिर्माणको लागि खर्च गर्ने गरी सम्बन्धित गुठीको नाउँमा अक्षय कोषको रुपमा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।

३२. **पर्वपूजा चलाए नचलाएको जाँच गर्ने** : (१) गुठीका रकमीहरूले गर्नु पर्ने काम गरे नगरेको सम्बन्धित गुठी कार्यालयहरूले समय समयमा रेखदेख निरीक्षण तथा जाँचबुझ गर्नु पर्दछ जाँचबुझ गर्दा भए देखिएको यथार्थ कुराको मुचुल्का गरी दिनु सम्बन्धित गुठीका रकमीहरूको समेत कर्तव्य हुनेछ ।

- (२) उपविनियम (१) बमोजिम जाँच बुझ गर्दा गुठी कार्य नचलेको देखिएमा गुठी कार्यालयले गुठी कार्य चलाउने व्यवस्था गर्नु पर्छ ।
- (३) उपविनियम विनियम (१) बमोजिम जाँच्दा धर्म लोप गरेको देखिई ऐनको दफा ५७ बमोजिम कारवाही गर्नु पर्ने देखिन आएमा गुठी कार्यालयले रायसाथ संस्थानमा पठाउनु पर्नेछ ।

३३. **गुठी अधिनस्थ मठ मन्दिरहरूको गरगहना समेतको लगत कायम गर्ने** : गुठी कार्यालयहरूले आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्रका मठ, मन्दिर, देव, देवालय र ती मठ, मन्दिर, देवालयको गरगहना भाडाँ तथा देव मूर्ति समेतको विवरण कायम गरी लगत राख्नु पर्नेछ । यसरी लगत कायम गर्न सम्बन्धित गुठी रकमीसंग गुठी कार्यालयले म्याद तोकी सूचना पठाई विवरण माग गर्न सक्नेछ । यस्तो सूचनामा तोकिएको म्यादभित्र आवश्यक विवरण पेश गरी लगत कायम गराउनु गुठी रकमीको कर्तव्य हुनेछ । यस्तो विवरण पेश नगर्ने वा हाल साविक हुँदा रित पूर्वक बरबुझारथ नगर्ने वा गरगहना हिनामिना गर्ने रकमी उपर ऐनको दफा ५६ बमोजिम कारवाही गर्नु पर्ने देखिए गुठी कार्यालयले आवश्यक जाँचबुझ गरी राय साथ संस्थानमा पठाउनु पर्नेछ ।

३४. **मोल बिगो कायम गर्ने** : (१) ऐनको दफा ४५ को उपदफा (२) र दफा ५६ को प्रयोजनको लागि गरगहना र अन्य सम्पत्तिको बिगो कायम गर्दा गुठी कार्यालयमा रहेको श्रेस्ताबाट दाता वा गुठी रकमीहरूसंग रहेको कुनै लिखतबाट धातु र असल कमसल दाग तौल खुलेकामा गुठी कार्यालय मार्फत स्थानीय बजार दर भाउ बुझी सो बमोजिम बिगो कायम गर्नु पर्नेछ ।

- (२) उपविनियम (१) बमोजिम खुल्ल पर्ने कुरा नखुलेको वा हिरा मोती माणिक आदि जडान भएको भन्ने लेखिएको बजार दर बुझेर मोल कायम गर्न नमिल्ले प्रकृतिका गहना र अन्य सम्पत्तिको हकमा स्थानीय प्रशासक दाता वा निजको प्रतिनिधि गुठी रकमी र गुठी कार्यालयको कार्यालय प्रमुख र सम्भव भए विशेषज्ञ समेत भएको समितिले मोल कायम गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उपविनियम (१) र (२) बमोजिम मोल कायम गर्दा हराएको वा मासिएको समय एकिन भएमा सोही समयका र सो समय यकिन नभएमा संस्थानलाई जानकारी भएको समयको बजार दरबाट मोल कायम गरिनेछ ।

३५. **तिर्जा व्यवस्था हटाउने** : (१) गुठी रकमीहरूले देवी देवताको विभिन्न काम गरे वा तिर्जा लिई मोहीसंग बाली उठाई खाने गरेको वा खान्नीको जग्गा आफैँ जोती खाने गरेकोमा त्यस्तो खान्नीवालाले संस्थान वा अन्य कार्यालयमा विवरण पेश गर्न म्याद तोकी संस्थानको सूचना प्रकाशित गर्नेछ ।

यो सूचनाको अवधि भित्र आफूसंग भएको लिखतको प्रतिलिपि संलग्न गरी बाली उठाई खाने वा स्वयं जग्गा जोत्ने खान्नीवालाले जग्गाको पुरा विवरण पेश गर्नु पर्नेछ ।

- (२) उपविनियम (१) बमोजिम प्रकाशित सूचनाको म्यादभित्र विवरण प्राप्त भए खान्नीवालाले गर्नु पर्ने काम र खान पाउने आयस्ता समेत विचार गर्दा व्यवस्था हटाउनु मनासिब लागेमा संस्थानले खान्नीवालालाई दिने पारिश्रमिक तोकी सम्बन्धित गुठी कार्यालयमा पठाउने छ ।
- (३) उपविनियम (१) बमोजिम पारिश्रमिक दिने भएका संस्थानको आदेश बमोजिम सम्बन्धित गुठी कार्यालयले सम्बन्धित रकमीहरूलाई पारिश्रमिक लिन आउन लिखित सूचना दिनु पर्नेछ । सो सूचना प्राप्त भएपछि सम्बन्धित रकमीले संस्थानले तोकेको पारिश्रमिक बुझी तोकिएको देवी देवताको कामकाज गर्नु पर्नेछ ।
- (४) उपविनियम (१) र (२) बमोजिम तिर्जा व्यवस्था समाप्त भएका जग्गाको नापीबाट कायम भएको लगत संस्थानले

सम्बन्धित जिल्लाको गुठी कार्यालयमा पठाउनु पर्ने छ । सो कार्यालयले प्राप्त लगत बमोजिमको कूत असूल गर्नु पर्नेछ ।

३६. **गुठीयार, महन्त, पुजारी, रकमी र खानीदारको नियुक्ति** : (१) ऐनको दफा १६ बमोजिमका कामको लागि गुठीयार र महन्तको व्यवस्था समितिले अन्य पुजारी, रकमी, कामदारको व्यवस्था र नियुक्ति कार्यालय प्रमुखले गर्नेछ । यसरी पुजारी नियुक्ति गर्दा संस्कृत र कर्मकाण्ड पढेकाले प्राथमिकता पाउने छ ।

यो विनियम लागू हुनु अघि नियुक्त भएका गुठीयार, महन्त, पुजारी र रकमी यसै विनियम बमोजिम नियुक्त भएको मानिने छ ।

- (२) उपविनियम (१) बमोजिम नियुक्त भएका गुठीयार, महन्त, पुजारी र रकमीले निजको नियुक्ति पत्रमा लेखिए बमोजिमका कार्यहरू गर्नु पर्नेछ । नियुक्ति पत्रमा काम, कर्तव्य उल्लेख नभएको अवस्थामा सम्बन्धित मठ, मन्दिर र देवी, देवस्थल, शिवालय आदिको लिखत दानपत्र, शिलापत्र वा परम्परा बमोजिमको नियुक्तिको पद अनुसारको कार्यहरू गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उपविनियम (१) बमोजिम नियुक्त हुने पुजारीले देवस्थलमा पूजा अर्चना गर्दा धार्मिक परम्परा बमोजिम पूजा अर्चना गर्नु पर्नेछ ।
- (४) राजगुठीका गुठीयार, महन्त, पुजारी र रकमीले आफू नियुक्त भएको सम्प्रदाय अनुरूपको आचरण भेषभूषा र धार्मिक नियमको पालना गर्नु पर्नेछ ।
- (५) राजगुठीका गुठीयार, महन्त, पुजारी र रकमीको धार्मिक सम्प्रदायको पहिचान गरी हरेक सम्प्रदायले पालना गर्नुपर्ने आचार संहिता बनाई संस्थानले लागू गर्नु पर्नेछ । त्यस्ता आचार संहिता पालना गर्नु सम्बन्धित सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

३६क. **सजाँय र पुनरावेदन** : (१) उचित र पर्याप्त कारण भएमा राजगुठीका गुठीयार, महन्त, पुजारी र रकमीलाई नियुक्त गर्ने अधिकारीले गुठी संस्थान कर्मचारी सेवा, शर्त, सुविधा सम्बन्धी विनियमको परिच्छेद ८ बमोजिम संस्थानका अन्य कर्मचारी सरह कारवाही सजाँय गर्न सक्नेछ ।

(२) उपविनियम (१) बमोजिम भएको सजाँएको आदेश उपर समिति समक्ष पुनरावेदन लाग्नेछ ।

३७. **म्याद वा सूचना पठाउने र तालमेल गर्ने** : कुनै व्यक्तिको नाममा म्याद वा सूचना पठाउँदा म्याद वा सूचना पठाउँदाको कारण सम्बन्धित व्यक्तिले प्रष्ट बुझ्ने गरी यो म्यादमा उपस्थित नभए के हुने हो सो समेत खुलाई लेखी पठाउनु पर्दछ र त्यस्तो म्याद सूचना तामेल गर्नेले पनि प्रचलित नेपाल कानूनको रीत पुऱ्याई तामेली गर्नु गराउनु पर्छ ।

३८. **स्याहा श्रेस्ताको ढाँचा तोक्ने** : गुठी रकम असूल तहसिल गर्न तथा गुठी सम्पत्तिको लगत श्रेस्ता व्यवस्थित राख्न संस्थानले स्याहा श्रेस्ता ढाँचा तथा गुठीका मोहीहरूलाई सोको निस्सा दिने ढाँचा र दस्तूर समेत आवश्यकता अनुसार तोक्न सक्ने छ ।

३९. **खारेजी र बचाउ** : (१) गुठी संस्थान कार्य व्यवस्था विनियम २०४२ खारेजी गरिएको छ ।

(२) यो विनियममा व्यवस्था भएकोमा सोही बमोजिम र व्यवस्था नभएकोमा प्रचलित नेपाल कानून बमोजिम गरिनेछ ।

(३) सो विनियम प्रारम्भ हुनु भन्दा अघि गुठी संस्थान कार्य व्यवस्था विनियम २०४२ बमोजिम भए गरेको काम कारवाही यसै विनियम अनुसार भए गरेको मानिने छ ।

(नेपाल सरकार मिति ०४९।१२।२२ प.स. १७२ बाट स्वीकृत भए अनुसार)

^९ पहिलो संशोधनबाट संशोधित ।

^{१०} पहिलो संशोधनबाट थप ।